

פרשת ויצא שרון רימון

בהמשך הסיפור אנו מלווים את יעקב בדרכו לחרן. באמצע הדרך נגלה ה' ליעקב ומבטיח לו את הבטחת הארץ והזרע, וכמו כן הוא מבטיח לו שישמור עליו וישיבו אל הארץ (כ"ח, י"ב - ט"ו). לאחר התגלות זו, יעקב נודר נדר:

(כ)...אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל וגבד ללבוש:

(כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלוקים:

(כ"ח).

יעקב איננו מתייחס כלל להבטחות הגדולות של הארץ והזרע, אלא רק מבקש שה' ישמור עליו וישיבו ארצה, והוא גם איננו מבקש הצלחה במציאת הזיווג. נראה שמבחינתו של יעקב התחושה העיקרית היא תחושה של בריחה, ולכן הוא מבקש מה' שמירה והגנה, וכמובן - לחזור הביתה בשלום; גם נקודה זו מחזקת את ההבנה שהסיבה העיקרית לעזיבתו של יעקב היא הבריחה מעשיו, ולא מציאת אישה.

כאשר יעקב מגיע לחרן, הוא יושב על יד הבאר, ושם מתרחש המפגש הראשון בינו לבין רחל. יעקב אמנם מתלהב מן המפגש עם רחל, אך לא נאמר כאן שהוא התלהב מיופייה, או מנעם הליכותיה. כמו כן, נשים לב לכך שאין כל שיחה ביניהם על נישואין, והפסוקים מדגישים נקודה אחרת לגמרי:

(י) ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו:

(יא) וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך:

(יב) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה:

(פרק כ"ט).

המפגש בין יעקב לרחל נסב סביב הקשר המשפחתי - יעקב מתלהב לפגוש מישהו ממשפחת אימו, ולא נאמרה כאן אף מילה על נישואין².

גם בשיחה עם לבן אין כל רמז לבקשת נישואין, שהרי אין כל דיון ביניהם בנושא זה:

(יג) ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את כל הדברים האלה:

מהם "הדברים" שסיפר יעקב ללבן במפגש הראשון ביניהם?

מציאות וחרון

א. הליכת יעקב לחרן כבריחה מעשיו

(י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

(בראשית, פרק כ"ח).

מדוע יוצא יעקב מבאר שבע לכיוון חרן? שתי סיבות לדבר, ושתייהן מפורטות בסוף הפרשה הקודמת. הסיבה הראשונה:

(מב) ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך:

(מג) ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה:

(מד) וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך:

(מה) עד שוב אף אחיך ממך ושיכח את אשר עשית לו ושלחתי ולקחתיו משם למה אפשר גם שניכם יום אחד:

(פרק כ"ז).

מיד לאחר מכן מתוארת הסיבה השנייה:

(מו) ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים:

(א) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען:

(ב) קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך:

(ג) ואל שדי יברך אתך ויפרד ויברך והיית לקהל עמים:

(ד) ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגרד אשר נתן אלוקים לאברהם:

(ה) וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו:

(פרקים כ"ז-כ"ח).

האם שתי הסיבות שקולות? לפי אופן הצגת הדברים נראה שלסיבה הראשונה יש משקל רב יותר, שהרי רבקה דואגת שיעקב יברח מפני עשיו, ומציאת אישה ראויה ליעקב היא רק 'תירוץ' שרבקה המציאה עבור יצחק.

1 המפרשים נחלקו בשאלה האם "והיה ה' לי לאלוקים" הוא חלק מהתנאי או שהוא התוצאה.

2 גם אם הייתה ליעקב בנקודה זו מחשבה על נישואין נראה מכאן שזוהי אסוציאציה שנבעה מכך שרחל היא "בת לבן אחי אמו" והוא נשלח על ידי אביו לקחת אישה מבנות לבן, ולא שהנישואין העסיקו את יעקב.

רש"י פירש כך:

ב. נישואי יצחק ונישואי יעקב

ההשוואה בין לקיחת האישה ליצחק ע"י אליעזר (פרק כ"ד) לבין נישואי יעקב (פרק כ"ז, פסוק מ"א - פרק כ"ט פסוק ל'). בולטת מאד, ונעיין בה מעט:

בשני הסיפורים של הנישואין האב מצווה לא לקחת אישה כנענית, אלא אישה מחרן⁵; בשניהם הולכים לחרן ומגיעים קודם כל לבאר, בה מתרחשת הפגישה הראשונה עם האישה היוצאת אל הבאר ומתברר שהאישה ממשפחת נחור⁶, ולאחר ההיכרות עם האישה נערכת היכרות עם המשפחה⁷.

לכאורה הסיפורים דומים מאד, אך דווקא נקודות הדמיון מבליטות את ההבדל הגדול בין הסיפורים:

א. יצחק איננו הולך לחפש אישה לעצמו; אברהם הוא היוזם והמנחה, והעבד נשלח להביא את האישה ליצחק, בלי לערב את יצחק בחיפוש או בהחלטה. לעומת זאת, יעקב נשלח בעצמו לחרן כדי למצוא אישה, והוא מחליט בעצמו במי לבחור.

ב. על יצחק נאסר לצאת מן הארץ וללכת לחרן, ואילו יעקב יוצא לחרן בעצמו⁸.

ג. אצל יצחק ההליכה היא בעלת מטרה אחת בלבד - לקחת אישה; אצל יעקב, לעומת זאת, יש שתי מטרות להליכה - בריחה מעשיו ולקחת אישה.

ד. אצל יעקב יש התגלות בדרך.

ה. אצל יצחק מודגש לכל אורך הסיפור שה' הוא שהוכיח מיהי האישה הראויה: כבר בשיחה בין אברהם לעבד אומר אברהם "ה' אלוקי השמים... הוא ישלח מלאכיו לפגוע ולקחת אשה לבני משם" (כ"ד, ז'); בהמשך, אליעזר מבקש את עזרת ה' במציאת האישה הראויה ולא סומך רק על שיקול דעתו, וגם לאחר מכן, כאשר הוא פוגש את רבקה ומבין שהיא האישה הראויה, הוא חוזר ומדגיש שה' הוא שהצליח את דרכו.

ו. אצל יצחק יש מבחן אופי לבחירת האישה, המלווה בסייעתא דשמיא; אצל יעקב, לעומת זאת, אין כל מבחן: יעקב רואה את רחל ומחליט על דעת עצמו, שהוא רוצה להתחתן איתה.

ז. אצל יצחק, כשאליעזר הגיע לבית בתואל הוא לא הסכים לשבת לאכול עם בני המשפחה עד שהוא ישוחח איתם על העניין שלשמו בא, ומיד הוא מודיע שהוא בא לקחת אישה ליצחק. לעומת זאת, יעקב בפגישה הראשונה עם לבן איננו

ויספר ללבן - שלא בא אלא מתוך אונס אחיו, ושנטלו ממונו ממנו:

רשב"ם מפרש אחרת:

את כל הדברים האלה - שאביו ואמו שלחוהו אל אנשי משפחתו:

כלומר, יעקב איננו מספר על כך שהוא בא להתחתן עם בת לבן, אלא הוא מספר על כך שהוא ברח ושהוריו הנחו אותו ללכת אל המשפחה בחרן. לא רק זאת, אלא הוא יושב שם חודש בלי לומר מילה על הנישואין:

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לְבָן אֵךְ עֲצָמִי וּבָשָׂרִי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:

יעקב יושב עם לבן חודש ימים, וגם אז איננו יוזם שיחה בנושא האישה³.

לאחר חודש שלם, פותח לבן בשיחה עם יעקב, שיחה שאיננה קשורה כלל לנישואין:

(טו) וַיֹּאמֶר לְבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה מְשַׁכְּרָתָךְ:

רק בעקבות הצעה זו של לבן מבקש יעקב לקחת את רחל לאישה:

(טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:

(יז) וַעֲנֵנִי לָאָה רַכּוֹת וְרַחֵל הִיְתָה יָפֶת תֹּאֵר וַיִּפֹּת מִרְאָה:

(יח) וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֻדָּה הַקְּטָנָה:

רק כאשר לבן מעלה את עניין התשלום על עבודתו, הוא "נזכר" בציווי אביו לקחת אישה ומציע את הנישואין עם רחל, ואפילו עכשיו, כשיעקב מבקש לשאת את רחל, הוא איננו מזכיר את העובדה שיעצק שלח אותו לבית לבן כדי למצוא שם אישה⁴.

אם כן, נראה שלמרות שיעקב הולך לחרן משתי סיבות - גם כדי לברוח מפני עשיו וגם כדי לקחת אישה - עיקר ההליכה מבחינתו היא כדי לברוח מעשיו, והוא לא חשב כלל על נישואין.

תימוכין נוספים לקביעה זו היא ההשוואה שבין נישואי יצחק לבין נישואי יעקב, אותה נציג מיד בפרק הבא של העיון.

5 אצל אליעזר - פרק כ"ד פסוקים ג-ד', אצל יעקב - פרק כ"ח פסוקים א'-ב'.

6 אצל אליעזר - פסוקים י-כ"ה, אצל יעקב - פרק כ"ט פסוקים א'-ב'.

7 אצל אליעזר - פסוקים כ"ח-ל"ב, אצל יעקב - פרק כ"ט פסוקים י"ב-י"ג.

8 למרות שהציאה מן הארץ איננה נאסרת על יעקב, יצחק מברך את יעקב שירש את הארץ, וההתגלות ה' ליעקב פותחת ומסיימת בעניין הארץ (עיינו פרק כ"ט פסוקים י"ג - ט"ו).

3 חיזוק נקודה זו הוא השוואה לאליעזר - כאשר אליעזר הגיע לבית בתואל הוא לא הסכים לאכול עם בני המשפחה עד שהוא ישוחח איתם על נישואי יצחק ורבקה (פרק כ"ד, פסוק ל"ג); יעקב, לעומת זאת, איננו מזכיר את עניין הנישואין כלל. בהמשך נעסוק בהרחבה בהשוואה שבין אליעזר לבין יעקב.

4 ושוב, ההשוואה לאליעזר כל כך בולטת, שהרי אליעזר מודיע מיד שהוא בא לקחת את האישה במצוות אברהם.

"יתעלם" ממחויבותו לנשיאת אישה ראויה, ולכן גם אם יעקב לא היה בורח מפני עשיו, הוא היה צריך למצוא אישה מחרן ולא אישה כנענית.

הפסוק הבא מתאר את הליכתו של יעקב:

(ה) וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם...

כלומר - יצחק הוא השולח את יעקב לחרן, ויעקב הולך לחרן רק אחרי שיצחק שולח אותו עם הברכה והציווי לשאת אישה. יתר על כן - הליכתו של יעקב מתוארת שוב בפסוק ז':

וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם:

כלומר - אמנם הליכתו של יעקב לחרן מונעת גם ע"י אביו, המצווה עליו לקחת אישה, וגם ע"י אמו, הממליצה לו לברוח מפני עשיו¹¹, אך לפי פסוק זה דברי אביו קודמים, וניתן להבין שהם חשובים יותר בעיניו. **ברור, אם כן, שההליכה לצורך מציאת אישה איננה רק "תירוץ", אלא באופן הפנימי היא העיקר¹².**

נקודה זו מתחזקת גם מדברי ה' אליו בדרכו לחרן:

(יג) והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלוקי אברהם אביך ואלוקי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתגנה ולזרעך:

(יד) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה וזרעך:

(טו) והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך:

אמנם ה' מבטיח ליעקב שישמור אותו, אך זו ההבטחה האחרונה, ודברי ה' אל יעקב פותחים בהבטחת הארץ והזרע. כפי שראינו לעיל, יעקב מתייחס בעיקר להבטחת השמירה, אך לא יתכן שהוא מתעלם לגמרי מההבטחה העיקרית, המשמעותית, שהיא הבטחת הארץ והבטחת הזרע. כלומר **אמנם יעקב הולך לחרן בתחושה אנושית של בריחה מתוך פחד מפני עשיו, אך באופן עמוק ופנימי מלווה אותו כל הזמן ברכת אביו, שהיא ברכת ה'.**

ד. המציאות והחזון

בחירה ורמאות

11 אמנם רבקה היא גם היוזמת את שילוח יעקב ע"י יצחק לצורך מציאת אישה (עיינו פרק כ"ז פסוקים מ"א-מ"ו), אך בסופו של דבר השיחה בין רבקה ליעקב נסבה סביב הבריחה מעשיו, והשיחה בין יצחק ליעקב נסבה סביב לקיחת האישה.

12 אם הבריחה מפני עשיו הייתה העיקר יעקב לא היה הולך דווקא לחרן, אלא מסתתר במקום אחר, בו לא מכירים אותו.

מזכיר את עניין הנישואין כלל, ולאחר חודש ימים, כאשר הוא מדבר על נישואין, הוא לא מזכיר את מצוות אביו אלא מבקש לשאת את רחל באופן פשוט.

ח. אצל יצחק חוזרים לארץ מיד לאחר מציאת האישה; אצל יעקב יש עיכובים רבים ושנים רבות בהן נשאר יעקב בחרן.

מהו ההבדל המהותי בין לקיחת האישה ליצחק לבין לקיחת האישה ליעקב?

בנישואי יצחק יש שני אידיאלים גדולים המנחים את החיפוש⁹, הבעיות המעשיות נדחקות לשוליים, וברור שה' יעזור להתגבר עליהן. כמו כן, ליצחק אין כל נגיעה אישית בנישואיו. הנישואין מכוונים מלמעלה והבחירה נעשית ע"י ה' במפורש. אצל יעקב, לעומת זאת, יש התנהלות אנושית לחלוטין של אדם הבורח מפני אחיו, מגיע אל קרוביו ויושב עמם, ובדרך הטבע מתאהב באחת הבנות ומבקש לשאתה תמורת עבודתו. אין פניה של יעקב לעזרת ה' במציאת הזיווג, ונראה שאין התערבות אלוקית במהלך זה.

אם כן, ההשוואה של נישואי יצחק לנישואי יעקב מחזקת את הקביעה שעיקר מטרתו של יעקב בהליכתו לחרן היא בריחה מפני עשיו, ולא מציאת אישה.

ג. הליכת יעקב לחרן כחיפוש אחר אישה

אולם, הצגת הדברים באופן זה אינה מדויקת.

כאשר יעקב יוצא מבאר שבע והולך לחרן הוא אמנם בורח מפני עשיו, אך הוא מקבל מאביו צווי לשאת אישה, וביחד עם הציווי הזה הוא מקבל ממנו את הברכה המשמעותית, ברכת אברהם - הבטחת הארץ והזרע:

(ג) ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים:

(ד) ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגרדך אשר נתן אלוקים לאברהם:

(פרק כ"ח).

יעקב כבר קיבל מיצחק ברכה (בפרק כ"ז פסוקים כ"ח-כ"ט, בסיפור לקיחת הברכות) אך כאן הוא מקבל את הברכה המשמעותית - ברכת אברהם, שהיא הבטחת הארץ והזרע; הוא עתיד להיות הממשיך של בית אברהם ויצחק, ולכן הוא איננו יכול לשאת אישה כנענית. הברכה שניתנה ליעקב לא ניתנה לו במקרה, אלא הוא היה מעוניין בה - הוא יזם את מכירת הבכורה, שמשמעותה היותו ראוי לקבל את הברכה¹⁰. יעקב מעוניין בברכה הזו ובכל המחויבות המשתמעת ממנה - הקמת זרע הראוי להיות ממשיך דרכם של אברהם ויצחק בעולם. אם כן, **לא יתכן שיעקב**

9 האחד הוא מציאת אישה הראויה לקמת הבית - אישה שאיננה כנענית, אלא מארץ מולדתו של אברהם, מבנות שם. השני הוא הישיבה בארץ (עיינו בהרחבה בשיעור לפרשת חיי שרה).

10 עיינו בשיעור לפרשת תולדות.

(כג) וַיְהִי בְעֶרְבַּ וַיִּקַּח אֶת לֶאֱהָ בִתּוֹ וַיָּבֵא אֶתָּה אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלָיָהּ:

לבן מרמה את יעקב, ומשיא ליעקב את לאה במקום את רחל. רמאותו של לבן איננה מפתיעה כל כך - מה שמפתיע הוא ההצלחה שלו: כיצד לאה ורחל שותקות ולא אומרות דבר? כיצד יעקב איננו מבחין ברמאות? מדוע ממשיך יעקב להיות נשוי ללאה ואיננו מגרש אותה? אם לבן שיבש את המהלך התקין של נישואי יעקב, כיצד יתכן שבסופו של דבר הרמאות של לבן התקבעה, לאה נשארה אשת יעקב ובהמשך היא הופכת להיות האם העיקרית, ממנה נולדו רוב בני יעקב וממנה יצאו המלכות והכהונה? כיצד יתכן שבית יעקב, ראשיתו של עם ישראל, יבנה על בסיס של "טעות" ושל רמאות?

המהלך האנושי והמהלך האלוקי

התבוננות במהלך שהצגנו עד כה מביאה להבנה אחרת של המהלך, והוא שמתרחשים כאן שני מהלכים במקביל:

המהלך הראשון הוא המהלך הטבעי, האנושי, בו יעקב בורח מעשיו מגיע לבית לבן ומתאהב ברחל, לבן מרמה אותו וגורם לו להנשא ללאה, ואחר כך נושא יעקב גם את רחל, אהובתו.

המהלך השני הוא המהלך האלוקי, בו יעקב יוצא לקחת אישה מבנות לבן, פוגש את רחל על הבאר וחושב שהיא האישה הראויה לו, שלשם נישואין עמה הוא נשלח לחרן.

יעקב מבקש לשאת את רחל מתוך בחירה אנושית טבעית, אך משמים מסובבים לו להנשא גם עם לאה וגם עם רחל; **לא רמאותו של לבן גרמה לנישואי יעקב עם לאה אלא רצון ה' גרם לכך**, ורמאותו של לבן הייתה רק כלי להגיע אל הנישואין הראויים בעיני ה'¹⁶.

דמותו של יעקב העולה מסיפור זה היא של אדם החי בתוך המציאות הקיומית, האנושית, ומתמודד עם כל המורכבויות והקשיים שלה באופן אנושי ועצמאי. מצד שני, יעקב איננו נטול חזון: הוא קיבל את ברכת יצחק, שהיא ברכת אברהם, וה' בעצמו נגלה אליו בראשית דרכו ומברך אותו שוב בברכה משמעותית זו; עם החזון הזה הולך יעקב

¹⁶ לפי מדרשים, פירוש השפת אמת והרב קוק, גם יעקב וגם עשיו היו אמורים לקבל את הברכה ולעבוד בשיתוף פעולה, כאשר יעקב פועל במישור הפנימי ועשיו במישור החיצוני; לאה הייתה אמורה להנשא לעשיו ולסייע לו בעבודתו החיצונית ורחל הייתה אמורה להנשא ליעקב ולסייעו בעבודה הפנימית, אך מכיוון שיעקב קנה את חלקו של עשיו והפך להיות אחראי גם על העבודה החיצונית, הוא היה צריך לשאת גם את לאה:

כי הנה יעקב אבינו עליו השלום זכה לקחת חלקו של עשיו... וכשזכה לאותו חלק זכה ליקח את לאה שהייתה מיוחדת לאותו הארה. לכך רחל הייתה האהובה לו כי היא הייתה מיוחדת אליו ממש. ולא הייתה מיוחדת לחלקו של עשיו... (שפת אמת, פרשת ויצא, שנת תרמ"ז ד"ה "בענין המעשה מנשואי לאה").

ראו עוד בהרחבה בנושא זה בספר "זאת עלית על כולנה", מאת גלעד מסינג, פרק 4.

יעקב מגיע לחרן בידיעה שעליו לשאת אישה מבנות לבן¹³. כאשר הוא פוגש את רחל על הבאר ונודע לו שהיא בת לבן הוא לא צריך לבדוק אותה, כי ברור לו שככל הנראה היא תהיה אשתו, גם אם הוא לא יתאהב בה¹⁴. הוא איננו מתאהב באופן סתמי באישה שפגש במקרה - הוא הלך אל בית לבן כדי לקחת אישה מבנותיו, וזה אכן מה שקרה.

הבחירה היחידה שהייתה לו היא בין רחל לבין לאה, בנותיו לבן. כאן יש מקום להעדפה אישית, ויעקב מעדיף את רחל על פני לאה. מדוע מעדיף יעקב את רחל? אולי היינו מצפים שהעדפתו תתבסס על מבחן אופי, כמו אצל רבקה, אולם התורה מתארת את הבחירה ברחל כבחירה שונה לגמרי:

(יז)...וַרְחַל הִיְתָה יֶפֶת תֶּאֶר וַיִּפֶת מְרָאָה:

(יח) וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת רְחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֶדֶק הַקְּטָנָה:...

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאֵהָבָתוֹ אֶתָּה:

(פרק כ"ט).

הבחירה ברחל היא בחירה על בסיס אהבה אנושית "רגילה". ההעדפה האנושית הפשוטה הזו¹⁵ מדגישה את ההתנהלות הטבעית הראשונית שהזכרנו, ואנו חוזרים להרגיש שנישואי יעקב הם מהלך אנושי וטבעי, שראשיתו בבריחה מפני עשיו, והמשכו ב"התאהבות" ברחל.

יעקב מציע לעבוד שבע שנים ולקבל תמורתן את רחל, ולבן מסכים להצעתו של יעקב:

(יט) וַיֹּאמֶר לְבִן טוֹב תַּתִּי אֶתָּה לְךָ מִתַּתִּי אֶתָּה לְאִישׁ אַחַר שְׁבַע עֲמָדִים:

ואכן, יעקב ממלא את התחייבותו:

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאֵהָבָתוֹ אֶתָּה:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבִן הֲבֵה אֶת אִשְׁתִּי פִי מְלֹאוּ יָמִי וְאֵבֹאָה אֵלָיָהּ:

אהבת יעקב לרחל ניכרת, ולאחר שיעקב משלם את המחיר הוא מבקש לשאת את רחל, כפי שמגיע לו. עד כאן הכל מתנהל בשליטתו של יעקב, אך כאן מתערב לבן ומפריע למהלך העניינים התקין:

(כב) וַיֵּאָסֹף לְבִן אֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ:

¹³ יעקב הצטווה במפורש לקחת אישה מבנות לבן, לעומת אליעזר שהצטווה לקחת אישה מבנות ארצו של אברהם. הבחירה של יעקב הרבה יותר מצומצמת, ואולי אפילו אין לו בחירה כלל - סביר להניח שהוא לא יודע אם ללבן יש רק בת אחת או כמה בנות.

¹⁴ במיוחד לאור סיפור הנישואין של יצחק ורבקה, שבו האישה שעמה נפגש על הבאר היא האישה שנלקחה לנישואין.

¹⁵ הבולטת לאור ההשוואה לבחירה המשמעותית ברבקה.

איכותית: יעקב, לעומת אברהם ויצחק, עבר חוויות קשות מאד, התמודד עם המציאות של העולם הזה, על כל תופעותיה הנמוכות והקשות ביותר. ההבדל בין נישואי יצחק לנישואי יעקב משקף את ההבדל ביניהם לכל אורך חייהם. יעקב, בשונה מיצחק, איננו חי רק בארץ ישראל, איננו חי רק בעולמות עליונים, אלא הוא יוצא אל הגלות, יורד אל המקומות הכי בעיתיים ומורכבים של המציאות ומתמודד איתם בעצמו, באופן אנושי ועצמאי. פן זה של חייו משתקף בשמו "יעקב". אך בתוך ליבו, באופן הפנימי והמהותי ביותר, מלווה אותו כל הזמן החזון הגדול, ומשום כך הוא נקרא בשם הנוסף "ישראל". יעקב ממשיך להקרא בשני השמות מפני ששתי המהויות האלה ממשיכות להתקיים בו, ומלוות אותו לכל אורך הדרך.

נראה שדווקא התמודדות מורכבת זו היא תחילתו של עם ישראל. משפחתו של יעקב היא המשפחה המייסדת של העם, שנקרא "עם ישראל" אך לפעמים גם נקרא "יעקב"; ההתמודדות עם המציאות על כל צדדיה, הקשים והבעייתיים ביותר, ועם זאת החזון הגדול המלווה לכל אורך הדרך - זהו היסוד המאפיין את עם ישראל, בני יעקב.

 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולשרון רימון, תשס"ח *
 * נערך על ידי צוות בית המדרש הירטואלי *
 * *****
 * בית המדרש הירטואלי שליד ישיבת הר עציון *
 * האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
 * האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
 * *
 * משרדי בית המדרש הירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
 * דואר: office@etzion.org.il *
 * *****

בצאתו אל הגלות, אל ההתמודדות עם המציאות האנושית הקשה והמורכבת.

סיפור חייו של יעקב הוא קשה ומורכב. הוא נאלץ להתמודד עם עשיו, כדי לקבל את ברכת אביו; יוצא לגלות ומתמודד שם עם רמאותו של לבן, ולבסוף בורח מבית לבן מתוך פחד; מתמודד עם חיי משפחה לא פשוטים, של ארבע נשים, ששתיים מהן הן אחיות, ויש ביניהן יחסים מורכבים; בתו דינה נאנסת, ובעקבות סיפור זה יש חשש שאנשי הארץ יצאו למלחמה נגדו; היחסים בין בניו מורכבים וקשים, עד כדי מכירת יוסף. יעקב יורד לתהומות עמוקים ביותר, מתמודד ונאבק, אך זה איננו המימד היחיד של חייו; בכל מהלך משמעותי מתגלה אליו ה' ונותן לו חזון משמעותי.

המורכבות של יעקב ניכרת בכל שלב בסיפור חייו, ודברים רבים שעשה בחייו היו בעלי סיבתיות כפולה - מהלך אנושי-טבעי, ומהלך אלוקי:

א. היציאה לחרן איננה רק כבריחה מעשיו, אלא עם יעוד למציאת אישה, ומלווה בברכת ה'.

ב. החזרה לארץ ישראל איננה רק מפחד מפני לבן, אלא היא מלווה בהתגלות ה' אליו¹⁷.

ג. ההגעה לבית אל איננה רק מחשש שאנשי שכם יהרגוהו, אלא גם מתוך צו ה' לחזור לבית אל¹⁸,

ד. גם ירידתו למצרים איננה רק כדי לראות את יוסף, ודברי ה' מלווים את הירידה למצרים ומשווים לה מימד משמעותי¹⁹.

יעקב בעצמו מעיד על הקשיים הגדולים שעברו עליו:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרָעָה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאת שְׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיִגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בְּיַמֵּי מְגוּרֵיהֶם:
 (פרק מ"ז, פסוק ט').

על כך מפרש הרמב"ן²⁰ (שם):

נראה לי כי יעקב אבינו זרקה בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנותו כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך, שכבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו כמה ימי שני חייד, כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי, אז ענה יעקב כי ימיו שלשים ומאת שנה, ואל יתמה בהם כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל מפני היותם רעים בעמל ואנחה זרקה בו שיבה ונראה זקן מאד.

יעקב מעיד על עצמו שחיוו היו קשים, ומשווה את חייו עם חיי אבותיו; נראה שהשוואה היא לא רק כמותית, אלא

17 עיינו פרק ל"א, פסוקים א'-ג', פרק ל"ב פסוקים א'-ב' ו"ד-כ"ט.

18 עיינו פרק ל"ד פסוק ל' ופרק ל"ה פסוק א'.

19 עיינו פרק מ"ו, פסוקים ב'-ד'.

20 וראו גם בפירושי רש"י ורשב"ם.